

KLOKKE ROLAND

i 100 år

Ingelise Schmidt

JOHANNES JØRGENSEN
KLOKKE ROLAND
V. PIOS BOGHANDEL

JOHANNES JØRGENSEN SELSKABET

Klokke Roland – og hvad deraf fulgte

En mørk sludfuld aften først i marts 1913 rejste Johannes Jørgensen fra Danmark. På familiefrenten gik det slet ikke, og hans liv var blevet et kaos med regninger, rykkerskrivelser og tiggergang til venner og velgørere, som nu var ved at være trætte af at støtte ham. De breve, han fik tilsendt med danske frimærker indeholdt heller ikke gode nyheder hjemmefra. Johannes Jørgensen rejste og kom først tilbage til Danmark igen i 1920.

I oktober 1913 noterede han så *Inci-pit Vita Nova* (et nyt liv begynder). Desuden var der kommet et brev fra Paris, hvori rektor for ”Institut Catholique”, msgr. Beaudrillart indbød ham til at holde seks forelæsninger i foråret 1914. Han fejrede sin fødselsdag den 6. november 1913 i Brixen med at holde et foredrag om Danmark (M.L.L. bd. 7 s.135) og begyndte det nye livsafsnit og sit 48. år ”med atter at gaa over den italienske Grænse. Endnu en Gang rejste jeg ”hinein” – ind bag alle de

blaa Bjærge.” (M.L.L. bd. 7 s. 140 & L. II s. 281). Målet var Siena, hvor hans ven padre Felice Spee og den unge Peter Schindler ventede ham. I august 1914 brød verdenskrigen ud med Tysklands indtrængen og voldsomme fremfærd i det neutralt erklærede Belgien. Den 4. august krydsede tyske tropper grænsen til Belgien, og i dagevis blev byerne Aarschot, Dendermonde, Gent og Louvain udplyndret, borgere henrettet og bycentre forvandlet til ruiner.

Det var Tysklands plan med en lynkrig at sætte Frankrig på plads efter nederlaget i 1870-71, og derfor drog de ind gennem Belgien.

Den 13. september 1914 skrev Johannes Jørgensen i et brev til sin gode bekendt i Belgien, Maria Belpaire, og omtalte en artikel, han havde planlagt at skrive om Tyskernes fremfærd i Belgien. Artiklen blev offentliggjort i Nationaltidende den 30. oktober 1914. Johannes Jørgensen var vred, meget vred over

tyskernes ugeringer, og på kun godt 14 dage i 1915 – i Siena – skrev han bogen ”Klokke Roland”. Ifølge dagbogen begyndte han på bogen den 28. juni, og den udkom i september 1915. Forordet i bogen er ordret artiklen fra Nationaltidende.

Johannes Jørgensen plejede at få sine bøger udgivet på Gyldendals forlag, men Gyldendals direktør Peter Nansen, der var tyskvenlig, ville ikke udgive den, så den udkom i stedet hos Povl Branner på V. Pios forlag.

Branner var livet igennem meget engelsk orienteret, og under 1. verdenskrig var han kommissionær for de officielle engelske tryksager.

Da ”Klokke Roland” blev en succes, fortrød man hos Gyldendal, at man ikke havde antaget bogen, og Gyldendals direktør Frederik Hegel beklagede i slutningen af 1915 med følgende ord: ”Hvor var det dog harmeligt med ”Klokke Roland”, som vi ikke tog.”

Bogens fik titel efter den store klokke, der hang i tårnet i Gents beffroi. Johannes Jørgensen skriver: ”Klokken eksisterer ikke mere, kun Taarnet staar endnu, midt paa alfar Gade,

faa Skridt fra den prægtige Domkirke Saint Bavon.” (Klokke Roland s. 9). Klokken havde følgende indskrift: ”Mijn naem is Roland. Als ik kleppe dan is’t brand, als ik luyde, is’t storm in Vlaanderland!” ”Klokke Roland er mit Navn, når jeg klemter, er det Brand, naar jeg kimer, er det Sejr i Flanderland.” Bogen er tilegnet ”Hans Eminence D.J. kardinal Mercier, ærkebiskop af Malines, martyrlanets primas i ærbødigt venskab”

Bogen

Men hvad handler ”Klokke Roland” om? Den store krig kom. Johannes Jørgensen skrev: ”...det som sker i Verden, er aldrig set før. Saa længe Kulturen staar, har hele Menneskeheden ikke været i Krig fra Stillehavets ene Kyst til den anden... thi det er jo, som om en Kæmpehaand havde knuset sig fast om Jordkloden og krystede Blod ud af alle dens Folkeslag. Og i hvilke Afgrunde – af Lys eller af Flamme – vil Kloden falde, naar Haanden omsider slipper?” (KR s. 22). Johannes Jørgensen havde gemt sig bag alle de blå bjerge i

fjerne århundreder i et stille bibliotek i Siena, indtil den dag, hvor to breve faldt som bomber ned på hans bord (s. 25). Det ene indeholdt 93 tyske Åndshøvdingers ”Aufruf an die Kulturwelt”, det andet var skrevet af en af Johannes Jørgensens belgiske venner, der var omgivet af ”Død og Ødelæggelse til alle Sider”. (s. 26). Med ”Opraabet til Kulturverdenen” fulgte en bog med titlen: ”Die Wahrheit über den Krieg”, Berlin 20. september 1914, udgivet af ti fremragende berlinerpersonligheder. Det glædede Johannes Jørgensen på en nem måde – i en bog på kun 168 sider – at få ”Sandheden om Krigen” at vide. (s. 27).

Johannes Jørgensens belgiske ven havde skrevet om rædsler, begået i Belgien: ”Vort Land, som man intet kan bebrejde, er bleven hærget med Ild og Sværd af dyriske Horder, der skyder vore Præster, vanhelliger vore Kirker og skænder vore Kvinder.” (s. 26).

Johannes Jørgensen spurgte sig selv, om Tyskerne virkelig skulle have begået sådanne ugerninger, men heldigvis læste han i ”Opraabet til Kulturverdenen”, at det ikke var

sandt! ”Es ist nicht wahr, dass eines einzigen belgischen Bürgers Leben und Eigentum von unseren Soldaten angetastet worden ist, ohne dass die bitterste Notwehr es gebot...” Ikke en eneste belgisk borgers liv og ejendom var blevet ødelagt, uden når de tyske soldater havde været nødt til at værgе for sig! Beroligende!

Johannes Jørgensen modtog ligeledes en stor sending dokumentation fra Belgien – ikke kun en enkelt bog men et helt bibliotek! Og han sagde til sig selv, at det nok var en samling ”Lügen und Verleumdungen”, hvormed ”slette Personer tragter efter at tilsmudse ”Tysklands rene Sag i den Kamp for Tilværelsen, som er bleven paatvunget ” de skikkelige Mennesker...Jeg lagde Bøgerne i en lille Stabel paa den anden Side Bordet – paa den ene Side laa allerede ”Aufruf an die Kulturwelt” og ”Sandheden om Krigen”. ”Det var med Gru, jeg tænkte paa at skulle læse alt for at faa vide, hvordan Tingene tog sig ud fra et belgisk Synspunkt. Den tyske Bevisførelse var saa rart kortfattet – sex Gange ”Es ist nicht wahr” og godt halvandet Hundrede Sider ”Wahrheit”.” (s. 29).

Johannes Jørgensen opremser nu alle de belgiske og nogle franske ”Lügen und Verleumdungen”. (s. 29-31).

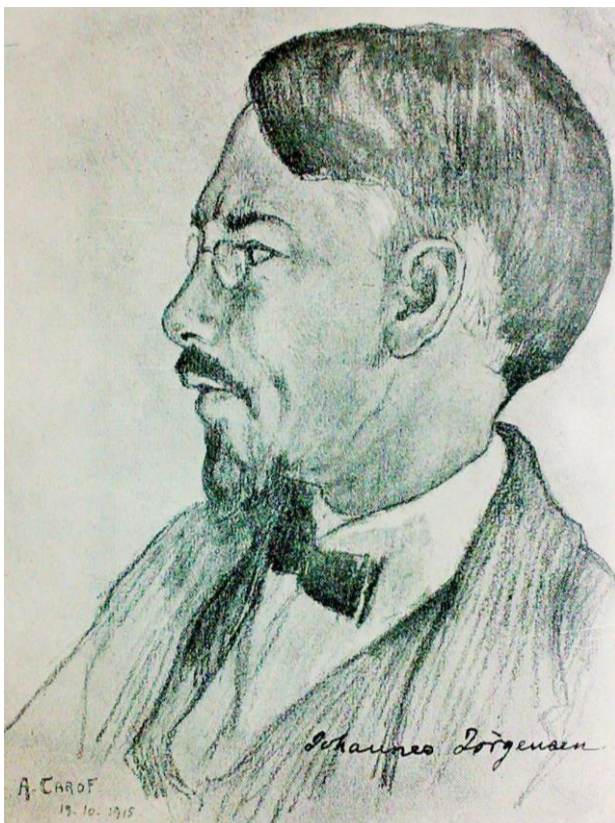
Frankrig anklager, medens Tyskland forsvarer sig mod anklager. (se: Msgr. Alfred Baudrillart: ”La guerre allemande et le catholicisme” (Paris 1915).

Så begyndte Johannes Jørgensen at studere den tilsendte litteratur fra bekendte nær og fjern. En tysk forfatter karakteriserer ”den tyske Krigsførelses Væsen” som ”en haard, stejl Korsvej” (s. 33-34). ”O tyske Folk, taalmodige Folk, lidende Folk, korsfæstede Folk, du Folk, som er Verdens Frelser... ”grosser Wohltäter und hochsinniger

Befreier der Kulturwelt!” Nu forstaar vi ogsaa – hvis vi ikke forstod det før – hvorfor de 93 tyske Aandens Stormænd slynger deres sexfoldige ”Es ist nicht wahr” – ud i Verden.” (s. 35)...

Resten af bogen bruger forfatteren nu til med stort engageret saglighed at gendrive de tyske påstande.

Andrèe Carofs portræt af Johannes Jørgensen, som forfatteren lod indsætte i senere oplag af ”Klokke Roland”. (Tilh. Johannes Jørgensens Hus).

Den slette tjener

Johannes Jørgensen boede i Assisi fra november 1915 og fik post fra Danmark sendt dertil, men postgangen var langsom og usikker. Ca. oktober 1916 fik han en pakke med aviser tilsendt. Her var to numre af Politiken fra den 11. og 12. september 1916 med artikler skrevet af journalist Anker Kirkeby, ”som beskæftiger sig med min Bog ”Klokke Roland””. (Den slette Tjeners Svar s. 8).

På Politiken var man imod Johannes Jørgensens synspunkter i ”Klokke Roland”, og i sine artikler skrev Anker Kirkeby, at Johannes Jørgensen med sin bog ”Klokke Roland” kun forsøger at gyde ny Olie paa Hadets Ild; ved at forvrænge Kendsgærningerne har hans Bog den ene Hensigt at præke Had og ny Ufred. Den fremtræder som en forloren Videnskabelighed, hæklet sammen af en arrig Guvernante, desværre læst af hysteriske Madammer i Danmark i 19 Oplag.” (Den slette Tjeners Svar s. 12-13). Han var end-og – som han udtalte overfor Povl

Branner – ”fristet til at kalde Bogen landsskadelig”. (s. 13).

Videre skriver Kirkeby ”Ikke fordi den kan tænkes at ville bringe Danmarks Neutralitet i Fare, men fordi den ”ved sin ubeherskede Tone og sine forvrængede Kendsgærninger kun har kunnet ophidse ukritiske Læsere til at tage ensidigt Parti i Verdens største Strid, der er alt for alvorlig, alt for frygtelig til at blive afgjort med Sladder.” (s. 13)

Anker Kirkeby beskylder Johannes Jørgensen for at arbejde med ”forvrængede Kendsgærninger” (Den slette Tjeners Svar s. 14) og roser forlaget, at ”aldrig har Gyldendal indtaget en fornemmere Holdning, end da det afviste denne Succes.”

Johannes Jørgensen var fristet til slet ikke at svare på angrebene, men som han skriver: ”Jeg har ingen Ret til at tie, naar mit Arbejde beskyldes for at hvile paa ”forvrængede Kendsgærninger.” Kirkeby blev derfor opfordret til offentligt at bevise, hvad han offentligt havde beskyldt Johannes Jørgensen for: ”at jeg i min Bog ”Klokke Roland” benytter mig af ”forvrængede Kendsgærninger.”

(Brev fra Johannes Jørgensen, Assisi den 14. okt. 1916, s. 14 i Den slette Tjeners Svar).

Indlægget sendte Johannes Jørgensen til Nationaltidende, som offentliggjorde det. Da Johannes Jørgensen intet hørte, mente han, at Kirkeby havde valgt at stoppe diskussionen, men så fik han den 12. juni 1917 et brev (skrevet den 8. maj) fra Nationaltidendes redaktion vedlagt et udklip fra Politiken med overskriften: ”I dag kommet tilbage fra Italien, hvorhen vi havde sendt det i Januar Maaned d. A.”

Kirkeby havde måske brugt den mellemliggende tid på at læse ”Klokke Roland” ordentligt, og han havde svaret med en kronik i Politiken, trykt den 26. januar 1917 med titlen ”En god Sag og dens slette Tjener”. Denne kronik var sendt til Johannes Jørgensen i januar måned, men nåede først til Italien i juni. Hans første indskydelse var at undlade at svare, men han gjorde det alligevel og det med en hel bog, som udkom på Pios forlag med titlen: ”Den slette Tjeners svar.” (1918), hvor han på de seks anklagepunkter udførligt svarede med seks svar s.

31-64. For god ordens skyld lod Johannes Jørgensen hele Anker Kirkebys angreb trykke. (s. 19-27). Anker Kirkeby fik bogen og skrev i Politiken den 9. maj 1918 et åbent svar til den slette tjener bl.a. følgende: ”En Følelse af dyb Nedtrykthed griber En, hver Gang man tvinges til at vende tilbage til Krigs-Fænomenet Johannes Jørgensen... Fra Italien indløber nu hans Tak i Form af en hel Bog: *Den slette Tjeners Svar* (Pios Forlag). Jeg har paa ny overvundet min Uvilje over for Reptilier og læst Skriftet igennem... *Politiken* har bebudet, at jeg vilde besvare Jørgensens Bog i en Kronik, men man maa have mig undskyldt. For Fremtiden kan han lade Gifttungen spille til Forlystelse for andre. Jeg vender ham Ryggen og gaar ud af Terrariet.”

Materialet, som Johannes Jørgensen brugte til at dokumentere de tyske overgreb i Belgien virker solidt og overbevisende også set med nutidens øjne, mens Anker Kirkebys virker svagt.

Det der ophidsede Johannes Jørgensen og fik ham til at skrive ”Klokke Roland”, denne harmdirrende doku-

mentar, var nok ikke så meget en stillingtagen til de krigsførende magter, men: **for det første** vreden over Tysklands fremfærd i Belgien, hvor han havde venner, (Maria Belpaire, se Nyhedsbrev 2014, nr. 2 & I det yderste Belgien, 1916) som selv havde haft krigsoplevelserne helt inde på livet. (se ”Flanderns Løve”, 1919, s. 81f., s. 87 f., s.139), og familien Carton de Wiart (Se: I det yderste Belgien, 1916) **for det andet** den kendsgerning, at 93 tyske kulturpersonligheder fuldstændig blankt benægtede, hvad der var sket i Belgien. Det var ubegribeligt for Johannes Jørgensen, hvordan de tyske ”Aandshøvdinger” med deres ”Aufruf an die Kulturwelt” kunne benægte fakta med deres ”es ist nicht wahr”? Med ”Opraabet til Kulturverdenen” fulgte – som nævnt ovenfor – bogen ”Die Wahrheit über den Krieg” (Berlin 20. sept. 1914), udgivet af ti fremragende Berlinerpersonligheder. (Klokke Roland s. 27). Endvidere havde Johannes Jørgensen **en tredje grund** til at være vred, nemlig at han savnede et klart *confiteor* fra Den katolske Kirkes dels i Tyskland men også fra de tyskfødte

præster i Danmark, hvoraf der var mange på det tidspunkt. En af dem var jesuitterpater Alois Menzinger (1876-1940). Han var lærer på St. Andreas Kollegiet i Charlottenlund. (Se Nyhedsbrev 2004 nr. 3 & 4). Johannes Jørgensen havde i ”Berlingske Aftenavis” den 1. juni 1920 skrevet en artikel, som fik pater Menzinger til at skrive et brev til ham. Han fik som svar et harmdirrende brev, hvori Johannes Jørgensen gør opmærksom på en problematik, der gælder til alle tider: Kirkens moralske ansvar. Han mente ikke, at Kirkens mænd havde gjort deres pligt, jfr. brevet til p. Menzinger: ”Havde der 1914 endnu været Katolicisme tilbage i Tyskland, da havde Kardinal Hartmann protesteret mod det Tyske Riges Forbrydelser og fremfor alt mod deres i Guds Øjne grufuldeste: Krænkelser af Belgiens Neutralitet... Men i steden for at støtte sin Broder i Guds Kirke, Kardinalen af Malines, stillede han sig ved den protestantiske Kejsers Side!...Jeg kan samle dem alle i ét Ord – vi synes, at de (tyske præster) har staaet paa Magtens Side overfor Retten. Og da ingen af dem har sagt

blot et Ord, som kunde bringe os til at tro, at de nærede en anden Anskuelse, ... kan (vi) ikke andet end synes, at der mangler visse elementære moralske Kvaliteter, der burde findes hos dem, der taler i den højere Autoritets Navn.”

Det ærlige *confiteor* fra Den katolske Kirkes præster kom ikke, hverken i Danmark eller i Tyskland, hvad følgende bemærkning i et brev til Verkade i Beuron vidner om:

”I 1930 besøgte jeg i Köln pater Benedikt Momme Nissen og så der i klostret ”Fredsbudbringeren” af P. Schmittmann, med hvem jeg er helt enig ... Og disse meninger vil sikkert engang vinde anerkendelse, også blandt katolikkerne, som desværre stadig ligesom protestanterne, protesterer imod ”de krigs-skyldige”.”

Oversættelserne

Allerede i 1916 udkom ”Klokke Roland” på fransk, engelsk, italiensk, hollandsk og tysk. Den tyske udgave udkom i Paris, og det viser noget om de vanskeligheder ”Klokke Roland” havde i Tyskland allerede fra begyndelsen; og som den harm-

dirrende dokumentar bogen var, fik den store konsekvenser for Johannes Jørgensens forhold til Tyskland, men også i Danmark gik bølgerne højt (Se Nyhedsbrev 2010 nr. 3). I Tyskland var vreden så stor, at Johannes Jørgensens bøger ikke udkom på tysk. Vreden lagde sig ikke så hurtigt men varede ved langt op i 1930-erne. Fra Beuron skrev Verkade den 23. januar 1932 bl.a. følgende til Johannes Jørgensen:

”Man er stadigvæk meget vred på Dem her i Tyskland og til dels også her i huset på grund af ”Klokke Roland”. Man ved kun derom, hvad der dengang kom i aviserne, thi næsten ingen har læst den. Jeg læste halvdel i den hollandske oversættelse. De forstår, kære ven, at jeg ikke kan samtykke i (billige) ganske meget af det, som er hændt og hænder her i landet og at min sympati for Frankrig ikke er død, men jeg er nu engang dog så inderligt i kærlighed forbundet med det land, hvor jeg allerede har boet i snart 38 år... til at jeg ikke skulle føle med dets historie. Jeg må derfor altid smile i det stille, når franske udsagn fra en avis

bliver forelæst og flere medbrødre ser på mig eller går hen til mig som om de ville sige: ”Nå, er det ikke en skandale at påstå sådan noget?” Forstå, eller i det mindste helt forstå hinanden kan de to nationer ikke nogensinde. Det statiske kan ikke begribe det dynamiske og omvendt. Men jeg er meget ked af, at Deres nye bøger ikke er blevet oversat til tysk. De ville have kunnet udvirke meget, meget godt. Bortset fra at De skulle med i mine erindringer, har jeg derfor citeret ekstra meget fra Deres skrifter, for at man må fornemme manglen (at der mangler noget). ... Men netop helgener vil De bedst kunne komme igennem med igen. Hvorfor kommer ”Katharina af Siena” ikke? Den lille bog med tanker fra Deres værker, ville De vel selv bedst kunne oversætte. Jeg ville da kunne finde en eller anden som ville sætte manuskriptet på tryk. Men om der med den voksende nationalisme her i landet ville kunne findes en forlægger, ved jeg ikke. Kun en ting: indtil nu har ingen haft noget at udsætte på, at jeg taler i længere tid om Dem og citerer Dem...”

Og hertil svarede Johannes Jørgensen allerede den 26. januar 1932 fra Assisi:

”Kære gamle ven, og højærværdige Pater Willibrord!

Deres gode brev har bragt mig glæde... Ikke uventet kommer til mig, hvad De meddeler mig om den endnu stadige og vedvarende forbitrelse (had) mod forfatteren af ”Klokke Roland”. I det hellige år 1925 fik jeg her besøg af professor Dietrich v. Hildebrand (München), ledsaget af den gamle beuronerven pater Anselm og en mig ikke nærmere bekendt tysk franciskaner. Formålet med besøget stod mig klart – man ønskede igen at få kontakt med mig og en aftale mellem Theatin Forlaget og mig med henblik på 1) en ny udgave af ”Frans af Assisi” 2) en oversættelse af min ”Hellige Katharina” blev da også afsluttet. Theatinerforlaget gik senere over til Közels boghandel, men det var ingen hindring, og arbejdet gik virkelig i gang – jeg modtog de første trykark. Så på en gang gik alt i stå. På mine spørgsmål fik jeg intet eller undvigende svar – og til sidst blev det sagt mig fra anden side, at hans eminence

kardinal-ærkebiskoppen af München skulle have nedlagt et veto.

Trods dette blev den personlige forbindelse til professor Hildebrand ikke afbrudt; til ham sluttede sig på elskværdigske måde forlægger i München Herbert Dubler ("Ars Sacra"). Adskillige breve blev udvekslet, bøger fra forlaget "Ars Sacra" blev tilsendt mig – men stadig intet. Jeg forstod, at der hvilede en kold hånd på disse mig hengivne hjerter, jeg vidste også, at denne hånd bar en biskoppelig ring og røde handsker. (NB: her har p.W. skrevet med blyant: Auf der Ansgarfeier war der Kardinal aber sehr nett(?), ordet kan ikke læses.)

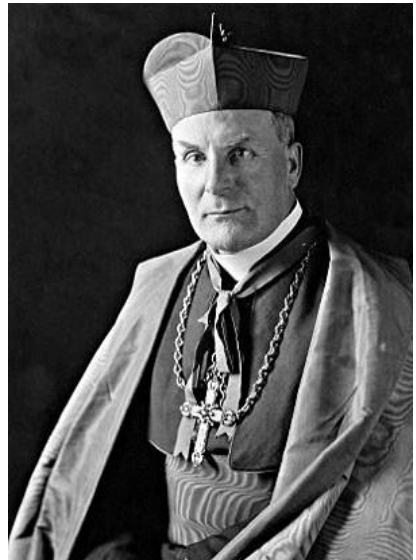
Kardinalen

Hånden med den biskoppelige ring og de røde handsker tilhørte Michael kardinal von Faulhaber, som Johannes Jørgensen havde lært at kende i 1913 (M.L.L. bd. 7 s 112). Hvem var kardinal Faulhaber?

Michael Kardinal von Faulhaber blev født den 5. marts 1869 i Klosterheidenfeld, Unterfranken, Bayern. Tidligt i livet udviklede Faulha-

ber sin sympati for militæret, og han meldte sig efter studentereksamen frivilligt til militæret. Denne positive indstilling til alt hvad der havde med militær og soldaterliv at gøre bevarede han hele sit liv. I 1910 blev han udnævnt til biskop i Speyer og med første verdenskrigs begyndelse tillige militærbiskop i Bayerns hær, hvor han ved krigsudbruddet tog del i den euforiske stemning.

I 1915 besøgte han fronten i omegnen af Metz, hvor han udtalte, at Tyskland ikke havde forårsaget krigen. "Men da det imidlertid forholdt

Kardinal Faulhaber

sig således, da fædrelandets hellige retfærdige rettigheder ikke måtte prisgives, da har vi samlet os under den øverste krigsherres faner.”

Faulhaber var af den overbevisning, at krigen for Tyskland var en retfærdig krig i katolsk moralteologisk betydning, en ”*bellum justum*”, og hans forsvar lød således: ”Det er min overbevisning, at dette felttog i krigsetikken for os vil komme til at stå som et skoleeksempel på en retfærdig krig... Det drejer sig om en hellig retfærdig sag, som er (berettiger til) denne frygtelige indsats med at ofre liv og gods værd, og hver (enkelte borger) skal nu gøre fædrelandets bekymrende sag til sit bekymrende hovedanliggende.”

Faulhaber var ”gammeldags” autoritetstro nationalist, og udtalte i 1917, at tyskerne havde måttet lade ”det fredelige arbejde i stikken for at beskytte hjem og arne mod vore fjenders ondskabsfulde overfald.”

I 1917 blev han udnævnt til ærkebiskop i München-Freising, og i 1921 til kardinal.

Grusomhederne i krigsåret 1917 bragte ham til en mere realistisk

opfattelse af verdenskrigen. Men han var fortsat åben for at den tyske sag legitimt måtte kunne forsvares med våbenmagt.

Som national-konservativ monarkist stod Faulhaber kritisk og afvisende over for Weimar-republikken, og han udtalte sig også offentligt derom. Han var desuden modstander af nationalsocialismen.

I sammenhæng med Johannes Jørgensens bog ”Klokke Roland” er følgende spørgsmål relevant: var kardinal Faulhaber den mand, der kunne tænkes at øve en sådan indflydelse på et forlag, at Johannes Jørgensens (ikke religiøse) bøger – (religiøse bøger krævede et ”*imprimatur*” d.v.s en kirkelig godkendelse) ikke kunne udkomme i Tyskland? Jeg vil, indtil andet er bevist, svare: Ja! Som den Kirkens mand, Faulhaber var, og med den holdning han havde til religiøse og verdslige autoriteter, var han den mand, hvis kolde hånd, som bar en biskoppelig ring og røde handsker, kunne hvile på de hjerter, der var Johannes Jørgensen hengivne.

I Tyskland var vreden stor efter før

ste verdenskrig, fordi bl.a. Frankrig lagde hele ansvaret for krigen på Tyskland og krævede en stor krigsskadeserstatning. Endvidere blomstrede en nationalisme frem – og vi ved, hvilke følger det fik i Tyskland. Frankrigs og Tysklands holdning til hinanden berørte naturligvis også Kirkens mænd, der var lige så nationale som alle andre og ”holdt med” deres eget land. Dette spændte forhold kom også frem ved det store Ansgars jubilæum i Sverige i 1929, hvor kardinalen var hædersgæst. Herom skrev Johannes Jørgensen til Verkade i ovennævnte brev:

”Nu kom året 1929 med Ansgarsjubilæet i Stockholm. Jeg tog dertil med den danske pilgrims-gruppe og på en vidunderlig augustdag var jeg på øen Björkö med til kardinal Faulhabers messe, modtog også den hellige kommunion af hans hånd... Dagen efter valfarten indbød konvertitten markis Lagergren til en festmiddag på sit slot Tyresø, ikke langt fra Stockholm; sammen med mange andre var jeg indbudt og markis havde lejet en damper til at sejle os derud.”

I sin dagbog 17. august 1929 skrev

Johannes Jørgensen, at han ankom til Stockholm i tog, sammen med biskop Brems (dog ikke i følgeskab). Den 18. august mødte han bl.a. pater Th. Suhr OSB og overværede kardinal Faulhabers messe. Han beskriver kardinalens næsten ekstatiske opløftede arme med hostien og kalken. Han omtaler også Mogens Ballins datter Esther, som han var sammen med de følgende dage, og han mødte også Sigrid Undsets datter. Johannes Jørgensen skrev videre om Ansgarjubilæet i 1929 og sejlturen ud til den historiske frokost på Tyresø: ”Jeg var på Damperen sammen med Msgr. Beaudrillart og en anden franciskansk Gejstlig; men Damperen var lille, og Kardinalen (Faulhaber, altsaa) gik flere gange forbi mig, saaledes at jeg til sidst gennem Abbeden fra Clervaux (Luxemburg) lod spørge, om han måske ville tillade mig en Samtale. ”Meget gerne” var Svaret. Måske var jeg i begyndelsen noget forlegen, men Kardinalen forblev meget rolig, først kold så varm, spurgte mig ud om mit Arbejde, så også om Omgivelserne – vi sejlede netop gennem den vidunderlig Skærgård. Det hele varede måske

ti Minutter. I min Dagbog har jeg optegnet hans første Ord – de var: ”Det glæder mig at møde Dem her”, I sin dagbog skrev Johannes Jørgensen den 19. august 1929: ”Og nu sker endelig Mødet med Faulhaber. Dom Alvaro forbereder det, P. Allo(?) finder ham og præsenterer mig.” På fransk skriver Johannes Jørgensen: ”Jeg ser ham (kardinalen) i øjnene” hvilket nok skal tydes som, at Johannes Jørgensen som forfatter ikke bøjer sig for kardinalen men nok gør det som katolik. Videre skriver Johannes Jørgensen, at han taler med kardinalen om sin bog ”Frans af Assisi”, om Sverige og den hellige Birgitta – og ”jeg indleder overalt.” At Johannes Jørgensen hele tiden indleder, understreger det faktum, at kardinalen holder en vis distance og ikke nedlader sig til at spørge.

Den svenske pavelige markis, Claes Lagergren skriver i sine Efterlämnade Dagboks-Anteckningae (Bd. I-II): ”Kardinal Faulhaber syntes at nyde den smukke sejltur, under hvilken han stod længst fremme i skibets

forstavn... Hans hjerte blev nok stemt til forsoning og kærlighed til hele verden. Ikke som om Münchens statelige ærkebiskop bar nag eller modvilje mod nogen personlig fjende, men som den varme fædrelandsven han var, havde han under krigen tømt bitterhedens kalk til bunden og i stolthed over at være tysk følt og oplevet Tysklands ydmygelse dybere end nogen anden.”

En forsoning kom efter Lagergrens opfattelse i stand mellem kardinal Faulhaber og Johannes Jørgensen, der i ”et skrift” (=”Klokke Roland”) i så høj grad havde forsyndet sig mod Tyskland, at kardinalen havde forbudt, at hans bøger måtte indgå i en særlig nyudgivelse i Bayern af katolske litteratur. (Lagergren II s.473-476).

I brevet til Verkade skriver Johannes Jørgensen videre:”... da han (kardinalen) nogle dage senere, den 23. august, rejste fra Stockholm og jeg var på banegården (for at sige farvel til Jan Ballins søster, datter af vores Mogens, som også deltog i valfarten), kom kardinalen med sine ledsagere forbi mig. Jeg kyssede naturlig

vis hans ring og med sit faste håndtryk sagde han på ny til mig: ”Det glæder mig at have set Dem! På gensyn!”.

Herom skrev Johannes Jørgensen i dagbogen: ”Mens vi atter venter i (banegårds)-Forhallen, kommer en lille Gruppe Præster – Kardinalen! Jeg hilser – Kardinalen gør en hilsende Gestus, jeg kysser hans Ring, han trykker min Haand: ”Es freut mich Sie gesehen zu haben auf Wiedersehen!”“

Det spændte forhold blev tilsyneladende ikke ophævet, selv om Lagergren i 1929 havde forsøgt at mægle mellem Johannes Jørgensen og Den katolske Kirke i Tyskland. Mødet på Tyresø fik heller ikke nogen umiddelbar indflydelse på Johannes Jørgensens muligheder for at hans bøger igen kunne udkomme i Tyskland. Johannes Jørgensen skrev videre til Verkade: ”Da jeg det følgende år genså msgr. Beaudrillart i Paris, forklarede han mig, at kardinalen havde lovet ham at løse mig af dette band. Men indtil nu er der intet sket – og således som forholdene nu er, bliver det måske aldrig til noget. Og dog har jeg ikke så få venner i Tysk-

land, ja, hvad mere er: meningsfæller. At jeg som Dem, kære og højagtede ven, føler dybt med det tyske folks ulykke og især (føler) med den tyske ungdom, det må De være overbevist om. Jeg har netop for nylig haft den glæde, at to unge piger, døtre af en gammel ven af mig, har henvendt sig til mig med deres bekymringer – måske vil jeg kunne hjælpe den ene til en stilling i Schweiz. Men dette sagt i forbifarten kun for overfor Dem at give udtryk for min personlige indstilling. Jeg tager endnu et tredje blad for at takke Dem ganske hjerteligt for hvad De har skrevet om mig i Deres bog og har citeret om mig. For nylig skrev jeg en artikel om en meget bemærkelsesværdig lille bog af Jean Rupp fra Elsas: ”La découverte de la Chrétienté” (kristenheds opdagelse). Det ville være rart om den kunne blive oversat – (fransk): det ville give mere end alle deres afrustningskonferencer!

I morgen (27. januar) er det vores kære uforglemmelige ven Ballins dødsdag. Jeg tænker ofte på, hvad han vel ville have ment om krigen – helt sikkert ville denne splittethed

have været ham for smertefuld, Gud har på rette tid kaldt ham bort. Vi andre er kommet igennem – men hvordan? Idet jeg anbefaler mig til Deres præstelige bøn er jeg med hjertelig hilsen Deres trofaste hengivne gamle ven Johannes Jørgensen”

Verkades svar lod vente længe på sig. Han havde tilsyneladende travlt med præstelige opgaver bl.a. vikarie-rede han hos Liobasøstrene i Freiburg/Günterstal, hvor Mogens Bal-lins yngste datter Gertrud var ordenssøster. På den hellige Frans af Assisis festdag sendte de sammen et postkort til Johannes Jørgensen. Først den 9. november svarede Verkade på brevet fra Johannes Jørgensen med ”anklagerne” mod kardinal Faulhaber. Munken og præsten havde en anden mulig ”løsning” på problemet med kardinalen, nemlig den, at trykningen af Johannes Jørgensens bog om den hellige Katerina af Siena blev indstillet på grund af ledelseskift på Theatiner-forlaget. Verkade skriver: ”Og kan indstillingen (af bogens trykning) måske ikke føres

tilbage til andre end til hr. Kardinalen? Det vil jeg tro. Forlagets rådgiver var så vidt jeg ved, stadig Karl Muth fra ”Hochland”; han skrev efter 1918 en artikel om, at man litterært og kulturelt måtte bryde fuldstændig med Frankrig, en dumhed, som han vel nu har overvundet ... Jeg tror, at selv om der også i begyndelsen fra kritikken kunne falde et nedsættende ord, vil Deres bog vinde anerkendelse, og det kommer det jo an på. Det må heller ikke ærgre Dem, om De gør noget godt eller ej. ”Butzon og Bercker” (forlaget) udgiver, så vidt jeg ved, for det meste bøger, som finder vej til en kreds, der ikke er så national sindet.”

Årene derefter

Johannes Jørgensen var altså i 1932 stadig ”bandlyst” i Tyskland. Selv om ”Klokke Roland” ikke er et teologisk skrift og ikke indeholder noget, som strider mod den katolske lære men derimod fremsætter alvorlige anklager mod den tyske moral, var en højstående kirkelig myndig

hed tilsyneladende i stand til at hindre at hans bøger blev udgivet i Tyskland.

Kort før jul i 1939 fik Johannes Jørgensen – som sammen med sin anden hustru nu var flyttet til Vadstena i Sverige – et brev fra Povl Branner, hvori han skriver: ”København d. 16-12-39. Kære Professor Johannes Jørgensen, Jeg fik i dag en Ide, som jeg vil spørge Dem om De har noget imod at jeg udfører. Det drejer sig om Manuskriptet til ”Klokke Roland”, som jeg ganske vist har betragtet som min Ejendom, men som jeg ihvert Fald ikke vil give væk, uden at jeg spørger Dem om De har noget derimod.

Forfatteren Kai Munk har nemlig i disse Dage skænket sit Manuskript til ”Ordet” til Fordel for krigsramte Familier i Finland, og det lader til at der kommer et højt Tilbud fra en Samler, og derfor spørger jeg nu Dem, har De noget imod at jeg lader Manuskriptet til ”Klokke Roland” bortauktionere til Fordel for denne Indsamling, saafremt man mener at et pænt Bud vil fremkomme. ”Klokke Roland” tør man jo nok betegne som en af de mest opsigtsvækkende

Bøger, og den største Bogsukces, man hidtil havde kendt, og Finlands Skæbne kan desværre sammenlignes med Belgiernes. Ak, ja, at vi skal opleve saadanne Tider igen. Jeg haaber De er ved godt Helbred og stadig befinder Dem vel i det dejlige Land. Med de venligste Hilsener, Deres ærbødigst hengivne Povl Branner”.

Johannes Jørgensen sender et telegram med ordene: ”Tak, men det vilde være en unneutral Handling. Brev følger.”

Den 27. december 1939 skriver Johannes Jørgensen fra Vadstena bl.a. følgende: ”Kære Hr. Povl Branner. Som De ser, er jeg Dem nærmere, end De troede. Paa Grund af de urolige Forhold forlod min Hustru og jeg Italien allerede i Begyndelsen af Oktober, og har siden da været her. Naar jeg har valgt Vadstena, forstaar De nok, at det er for den hellige Birgittas Skyld. Jeg arbejder stadig paa Bogen om hende – men er det ikke haabløst i vore Tider at ville fortælle om Helgeninder? Vil Bogen overhovedet finde en Forlægger? Jeg telegraferede i gaar morges til Dem, og jeg holder fast ved den deri

fremsatte Anskuelse. Mit Tilfælde er ikke parallelt med Kai Munks; ”Ordet” er et theaterstykke af religiøst Indhold, ”Klokke Roland” var et politisk Skript med ganske bestemt Tendens. Hvis denne Bog nu atter drages frem af den – ikke absolute – Glemsel, hvori den er hensunken, og hvis det pointeres (hvad jeg allerede ser De gør i Deres Brev) at Finland er et andet Belgisk, Belgien, vil Tyskland kunne erklære denne Auktion over Kl.R. Manuskriptet for et Brud paa Neutraliteten. Og Danmark er jo værre stillet end de andre nordiske Lande, fordi vi har en Traktat som Tyskland (hvad der passer i dets Kram) vil kunne paastaa, at vi har krænket. Dette kan jeg som dansk Mand ikke ønske at være Foranledelig til. Jeg tror, kære Hr. Branner, at De efter nærmere Overvejelse vil finde, at jeg har Ret. Ved en eventuel Forespørgsel i Udenrigsministeriet vil jeg sikkert faa Medhold. Jeg kan desuden ikke helt se bort fra, at en saadan Fremtræden for Kaj Munks Side kunde fremkalde den Indstilling i Danmark, at nu ville jeg ogsaa ”vise mig”. Rent personligt har jeg desuden ingen Lyst til at

fremstå for Publikum Haand i Haand med Hr. Kaj Munk...”

Den 9. januar 1940 svarer Povl Branner med følgende brev:

”Kære Professor Johannes Jørgensen. Undskyld den forsinkede Besvarelse af Deres Brev. Godt, saa opgiver jeg den Tanke. Jeg er ganske enig med Dem i, at hvis Manuskriptet var blevet udbudt ledsaget af en lignende Begrundelse, som jeg gav Dem i mit Brev kunde det have været uheldigt, men det havde jeg nu slet ikke tænkt mig. Naturligvis skal vi ikke unødigt irritere Løven. Men vil De saa ikke selv have Manuskriptet til Disposition? Jeg kan jo sende det til Vadstena eller hvortil De nu vil Have det. Jeg har engang besøgt Vadstena, et dejligt fredeligt Sted til at arbejde.

De venligste Hilsner Deres Hengivne Povl Branner.”

Det skal slutteligt bemærkes, at originalmanuskriptet til ”Klokke Roland” i dag befinder sig på Det Kgl. Bibliotek i København.

Henvisninger

Johannes Jørgensen: ”Kardinal Faulhaber” s. 88 f. i Omkring Axen Assisi-Salzburg, 1938.

Johannes Jørgensen: Den slette Tjeners Svar. 1918

Jesper Düring Jørgensen: ”Fra ”Klokke Roland” til ”Barbarkvinder”, Johannes Jørgensen Selskabets Nyhedsbrev 2010, nr. 3

Stig Holsting: ”Klokke Roland” – den bandlyste bog. Et 100-års jubilæum. Johannes Jørgensen Selskabets Nyhedsbrev 2015 nr. 2

Det ødelagte Louvain

© forfatteren og Johannes Jørgensen Selskabet

Udgivet 2015

Redaktion og grafisk tilrettelæggelse Stig Holsting

